

Magdalena El Ghamari

Ośrodek Studiów nad Zagrożeniami Bezpieczeństwa Państwa

Akademickie Centrum Analiz Strategicznych

Akademia Sztuki Wojennej

ORCID: 0000-0001-5798-7545

m.el-ghamari@akademia.mil.pl

Geopolityczna rywalizacja i współzależności strategiczne Stanów Zjednoczonych Ameryki i Federacji Rosyjskiej na Bliskim Wschodzie

Streszczenie

Bliski Wschód od dekad jest ważnym terenem rywalizacji geopolitycznej między Stanami Zjednoczonymi Ameryki a Rosją. Wpływa na regionalną równowagę sił, bezpieczeństwo energetyczne oraz stabilność globalną. Autorka niniejszego artykułu analizuje strategiczne cele obu mocarstw z uwzględnieniem ich polityk: militarnej, dyplomatycznej i gospodarczej. Stany Zjednoczone dążą do utrzymania hegemonii poprzez sieć sojuszy i kontrolę nad głównymi szlakami transportu surowców, natomiast Rosja, mimo osłabienia swojej pozycji po upadku reżimu Baszara al-Asada, nadal utrzymuje wpływy poprzez współpracę z Iranem oraz udział w OPEC+. Autorka zwróciła również uwagę na wpływ tej rywalizacji na bezpieczeństwo Polski, zwłaszcza w kontekście energetycznym i zagrożeń hybrydowych. Analiza pokazuje, że przyszłość regionu zależy od zdolności głównych podmiotów adaptacji do nowych realiów oraz ich gotowości do współpracy w celu uniknięcia dalszej destabilizacji.

Słowa kluczowe

Stany Zjednoczone Ameryki, Rosja, Bliski Wschód, rywalizacja geopolityczna, bezpieczeństwo energetyczne, polityka zagraniczna, stabilność regionalna

Wstęp

Bliski Wschód od dekad pozostaje kluczowym obszarem globalnej rywalizacji geopolitycznej, stanowi arenę zmagania pomiędzy takimi światowymi mocarstwami jak Stany Zjednoczone Ameryki i Federacja Rosyjska. Zgodnie z teorią realizmu strukturalnego Kennetha Waltza¹ region ten jest miejscem intensywnej walki o wpływy wynikającej z fundamentalnej zasady anarchii międzynarodowej, w której państwa dążą do maksymalizacji swojego bezpieczeństwa i kontroli nad strategicznymi zasobami. Strategia *balance of threat* Stephena Walta² podkreśla, że polityka mocarstw w tym rejonie opiera się na postrzeganiu zagrożeń oraz konieczności ich równoważenia poprzez sojusze i obecność wojskową. Jednocześnie teoria *offshore balancing* Mearsheimera³ i Walta⁴ tłumaczy dążenia Stanów Zjednoczonych do minimalizacji własnego zaangażowania militarnego poprzez wspieranie regionalnych sojuszników, co stanowi istotny element strategii Waszyngtonu na Bliskim Wschodzie. Równocześnie działania Rosji wpisują się w koncepcję projekcji siły Alfreda Mahana⁵, zgodnie z którą kontrola głównych punktów geograficznych i szlaków komunikacyjnych warunkuje skuteczność ekspansji i wpływów politycznych. Utrzymywanie przez Moskwę baz wojskowych w Syrii oraz jej zaangażowanie w konflikty regionalne odzwierciedla dążenie do umocnienia pozycji strategicznej i wywierania nacisku na Zachód poprzez niestabilność regionu.

Celem niniejszego artykułu jest analiza głównych celów strategicznych Stanów Zjednoczonych Ameryki i Federacji Rosyjskiej na Bliskim Wschodzie oraz ocena wpływu tej rywalizacji na bezpieczeństwo globalne i interesy Polski. Szczególną uwagę poświęcono zmianom w układzie sił po upadku reżimu Baszara al-Asada, roli Iranu jako istotnego gracza w regionie oraz dynamice współzależności w politykach energetycznej i wojskowej. Tekst powstał w odpowiedzi na kilka ważnych pytań dotyczących dynamiki geopolitycznej Bliskiego Wschodu: 1) Jakie są fundamentalne różnice w podejściu

1 K.N. Waltz, *Theory of international politics*, Long Grove 2010, s. 56.

2 S.M. Walt, *The origins of alliance*, Ithaca 1990, s. 15–20.

3 J.J. Mearsheimer, S. M. Walt, *The case for offshore balancing*, „Foreign Affairs” 2016, t. 95, nr 4, s. 22.

4 S.M. Walt, op. cit., s. 34–50.

5 A.T. Mahan, *The influence of sea power upon history, 1660–1783*, [b.m.w] 2011, s.46.

Stanów Zjednoczonych i Rosji do Bliskiego Wschodu i jakie strategie stosują te mocarstwa w regionie? 2) Jak upadek reżimu Baszara al-Asada wpłynął na równowagę sił na Bliskim Wschodzie i w jaki sposób zmienia on rolę Iranu i Rosji w regionie? 3) Jakie konsekwencje dla bezpieczeństwa energetycznego i politycznego Polski wynikają z rywalizacji mocarstw na Bliskim Wschodzie? 4) Jakie są główne ryzyka związane z obecnością Rosji i Stanów Zjednoczonych w regionie oraz jakie długoterminowe skutki może to przynieść dla stabilności globalnej?

Po dokonaniu przeglądu literatury dotyczącej geopolitycznej rywalizacji Stanów Zjednoczonych i Rosji na Bliskim Wschodzie można wskazać kilka podstawowych obszarów analizy. AlAlkim⁶ oraz نون و نوس و نون⁷ szczegółowo omawiają ewolucję amerykańskiej polityki zagranicznej w regionie, podkreślają zarówno kontynuację, jak i zmiany w podejściu administracji Trumpa i Bidena, zwłaszcza w kontekście relacji z Iranem i sojusznikami w Zatoce Perskiej. Z kolei Cordesman⁸ analizuje szerszy kontekst strategiczny polityki Waszyngtonu. Zwraca uwagę na globalną konfrontację z Chinami, której implikacje są widoczne również na Bliskim Wschodzie. W odniesieniu do polityki Rosji, Blank⁹ oraz Katz¹⁰ koncentrują się na celach strategicznych Kremla, w tym jego dążeniu do utrzymania pozycji w Syrii oraz powiększenia wpływów w basenie Morza Śródziemnego i Afryce Północnej. Rumer i Sokolsky¹¹ stwierdzają, że Rosja, mimo ograniczonych zasobów, skutecznie realizuje swoje interesy, wykorzystując narzędzia militarne, energetyczne

- 6 H.H. AlAlkim, *Biden's Administration Policies towards the Middle East: Initial Appraisal and Potential Prospect*, „International Journal of Social Science Studies” 2022, nr 10, s. 8.
- 7 نون و نوس و نون, *Continuity and Change in the American foreign Policy towards the Middle East: Trump and Biden Administrations 2018–2024*, *العلماء*, 2025, t. 10, nr 19, s. 611–644.
- 8 A.H. Cordesman, *From competition to confrontation with China: The major shift in US policy*, „Center for Strategic and International Studies” 2020, nr 3.
- 9 S. Blank, *Russia's Challenges to International Security and the Western Response: Moscow's Objectives in the Middle East [w:] European Union Security and Defence: Policies, Operations and Transatlantic Challenges*, red. G. Voskopoulos, [b.m.w.] 2021, s. 141–148.
- 10 M.N. Katz, *Russia in the Mediterranean and the Middle East*, „IEMed Mediterranean Yearbook” 2021, s. 23.
- 11 E. Rumer, R. Sokolsky, *Russia in the Mediterranean: Here to stay*, Waszyngton 2021.

i dyplomatyczne. Ważnym aspektem tej rywalizacji jest polityka energetyczna, którą analizują Economou i Fattouh¹². Podkreślają znaczenie OPEC+ i kontroli nad globalnym rynkiem ropy jako narzędziami wpływu zarówno Moskwy, jak i Waszyngtonu. Wreszcie, RAND Corporation¹³ i Brands¹⁴ wskazują na większe konsekwencje rywalizacji mocarstw, uwzględniają bowiem jej wpływ na stabilność regionalną i globalne bezpieczeństwo. Wspomniane opracowania dostarczają pogłębionej wiedzy teoretycznej i empirycznej, pozwalają na kompleksową analizę dynamiki współzawodnictwa Stanów Zjednoczonych i Rosji na Bliskim Wschodzie. Całość opracowania pozwoli na lepsze zrozumienie współczesnej geopolityki Bliskiego Wschodu, jej wpływu na międzynarodowy ład bezpieczeństwa oraz implikacji dla Polski jako członka NATO i Unii Europejskiej.

Analiza problemu

Polityka Stanów Zjednoczonych wobec Bliskiego Wschodu – cele strategiczne i regionalne

Od zakończenia zimnej wojny Stany Zjednoczone nieprzerwanie odgrywają główną rolę na Bliskim Wschodzie. Realizują strategię polegającą na utrzymaniu dominacji militarnej, wzmacnianiu sojuszy regionalnych oraz stosowaniu kompleksowych narzędzi dyplomatycznych, gospodarczych i wojskowych. Według teorii realizmu strukturalnego Kennetha Waltza działania te wynikają z dążenia do zapewnienia bezpieczeństwa narodowego poprzez kontrolę strategicznych punktów geopolitycznych oraz równoważenie potencjalnych hegemonów regionalnych¹⁵. Amerykańska dominacja wojskowa wpisuje się także w koncepcję *forward presence* oraz strategię *offshore balancing*, która

12 A. Economou, B. Fattouh, *OPEC at 60: The world with and without OPEC*, „OPEC Energy Review” 2021, t. 45, nr 1, s. 3–28.

13 R.S. Cohen i in., *Great-Power Competition and Conflict in the 21st Century Outside the Indo-Pacific and Europe*, Santa Monica 2023.

14 *Global Dimensions and Implications [w:] War in Ukraine: Conflict, Strategy, and the Return of a Fractured World*, red. H. Brands, Baltimore 2024, s. 203.

15 K.N. Waltz, op. cit., s. 31.

polega na ograniczaniu własnych kosztów operacyjnych poprzez wzmocnienie lokalnych sojuszników¹⁶.

W ramach strategii wojskowej Stany Zjednoczone prowadzą politykę polegającą na obecności wojskowej w jak największej liczbie miejsc, z wykorzystaniem baz rozmieszczonych w Katarze (Al Udeid Air Base)¹⁷, Bahrajnie (V Flota USA)¹⁸, Kuwejcie (Camp Arifjan)¹⁹, Zjednoczonych Emiratach Arabskich (Al Dhafra Air Base)²⁰, Jordanii i Arabii Saudyjskiej. Dzięki temu jest możliwe prowadzenie szeroko zakrojonych operacji powietrznych, morskich, lądowych oraz wywiadowczych mających na celu utrzymanie kontroli nad strategicznymi szlakami energetycznymi, zwłaszcza cieśniną Ormuz oraz Kanałem Sueskim²¹.

Stany Zjednoczone konsekwentnie wspierają Izrael w ramach zobowiązania określonego w *Memorandum of Understanding* (MoU) na lata 2019–2028. Przewiduje ono 38 mld USD wsparcia wojskowego. Ze środków tych są finansowane zaawansowane systemy uzbrojenia, w tym obrona przeciwrakietowa Iron Dome, David's Sling oraz Arrow-3, istotne dla realizacji strategii odstraszania wobec Iranu i Hezballahu. Z kolei Arabia Saudyjska oraz Zjednoczone Emiraty Arabskie, zgodnie z raportem Stockholm International Peace Research Institute²², pozostają głównymi odbiorcami amerykańskiego sprzętu wojskowego takiego, jak: systemy obrony przeciwrakietowej THAAD, samoloty wielozadaniowe F-15, F-35 oraz bezzałogowce MQ-9 Reaper. Wsparcie to pozwala Waszyngtonowi na realizowanie strategii *Security Assistance*, której celem jest przeniesienie odpowiedzialności obronnej na regionalnych

16 J.J. Mearsheimer, S.M. Walt, op. cit.

17 <https://g.co/kgs/H6Z4Xbt> [dostęp: 5.03.2025].

18 *Naval Support Activity Bahrain (NSA Bahrain)*, https://geohack.toolforge.org/geohack.php?pagename=Naval_Support_Activity_Bahrain&params=26_12_35_N_50_36_35_E_ [dostęp: 25.02.2025].

19 <https://maps.app.goo.gl/Gs8EKetaPgymaqsB7> [dostęp: 10.03.2025].

20 <https://g.co/kgs/HafCuLf> [dostęp: 15.01.2025].

21 A.H. Cordesman, op. cit.

22 P.D. Wezeman, J. Gadon, S.T. Wezeman, *Trends in International Arms Transfers 2022*, SIPRI, March 2023, <https://www.sipri.org/publications/2023/sipri-fact-sheets/trends-international-arms-transfers-2022> [dostęp: 19.03.2025].

partnerów, z jednoczesnym zmniejszeniem własnego bezpośredniego zaangażowania militarnego²³.

Administracja Donalda Trumpa, wykorzystując Porozumienia Abrahamowe z 2020 roku, doprowadziła do historycznej normalizacji stosunków Izraela z państwami arabskimi: Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi, Bahrajnem, Sudanem oraz Marokiem. Porozumienia te stanowiły istotny element polityki izolacji Iranu, jednocześnie wzmacniały strategiczny front państw zjednoczonych przeciw irańskim ambicjom hegemonicznym²⁴. Pomimo sukcesów dyplomatycznych istotnym wyzwaniem dla strategii Białego Domu pozostaje kwestia pełnej integracji Arabii Saudyjskiej oraz Omanu ze strukturami porozumień, głównie ze względu na ich ostrożne podejście wobec możliwych konsekwencji regionalnych i dalszych relacji z Teheranem²⁵.

Administracja Joe Bidena wprowadziła znaczące zmiany, starała się ograniczyć bezpośrednio zaangażowanie militarne w regionie na rzecz dyplomacji wielostronnej, czego przykładem były próby wznowienia dialogu nuklearnego z Iranem oraz naciski na zakończenie konfliktu w Jemenie²⁶. Mimo to Biden utrzymał wsparcie dla najważniejszych sojuszników oraz strategiczną obecność wojskową w regionie, czym potwierdził kontynuację polityki bezpieczeństwa, choć z większym naciskiem na prawa człowieka i transparentność sprzedaży uzbrojenia²⁷.

Powrót Donalda Trumpa na urząd prezydenta oznaczał ponowne wzmocnienie podejścia konfrontacyjnego wobec Iranu oraz większą akceptację dla regionalnych ambicji Izraela i Arabii Saudyjskiej. Administracja Trumpa zintensyfikowała działania na rzecz dalszej izolacji Teheranu, zwiększyła presję

23 *Global Dimensions...*, s. 203.

24 B. Miller, *Explaining the Changing Biden's [w:] The Trump and Harris Doctrines: Preservationism Versus Progressivism in the 2024 Presidential Election*, red. P. Suedfeld, S. Renshon, [b.m.w.] 2024, s. 63.

25 K. Marten, *Russia's use of semi-state security forces: the case of the Wagner Group*, „Post-Soviet Affairs” 2019, t. 35, nr 3, s. 181–204.

26 L. Madani, *Reassessing Peace: The Implications of the Abraham Accords for Conflict Resolution in the Gulf Region*, „Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies” 2024, t. 18, nr 3, s. 260–281.

27 D. Byman, K.M. Pollack, *Beyond great forces*, „Foreign Affairs” 2019, t. 98, nr 6, s. 148–160.

sankcyjną oraz wzmocniła współpracę wojskową z Izraelem i państwami arabskimi poprzez rozszerzenie Porozumień Abrahamowych²⁸.

Długoterminowym celem strategii Waszyngtonu na Bliskim Wschodzie pozostaje utrzymanie regionalnej równowagi sił, przeciwdziałanie terroryzmowi i zapewnienie stabilności szlaków energetycznych. W kontekście teoretycznym działania Białego Domu można postrzegać jako klasyczny przykład realizacji strategii równoważenia zagrożeń (*balance of threat*) polegającej na tym, że sojusze i zaangażowanie militarne służą minimalizacji ryzyka regionalnego konfliktu i zabezpieczeniu interesów strategicznych Stanów Zjednoczonych globalnie²⁹.

Rosyjska polityka wobec Bliskiego Wschodu – cele strategiczne i kierunki zaangażowania regionalnego

Rosyjska polityka wobec Bliskiego Wschodu charakteryzuje się strategicznym podejściem polegającym na kombinacji siły militarnej, pragmatycznej dyplomacji oraz ekonomiczno-politycznych sojuszy. Zaangażowanie Moskwy w regionie jest konsekwencją zarówno historycznych doświadczeń okresu radzieckiego, jak i współczesnej rywalizacji z Zachodem, przede wszystkim ze Stanami Zjednoczonymi³⁰. Interwencja militarna w Syrii w 2015 r. stanowiła podstawowy element rosyjskiej strategii zgodnej z koncepcją projekcji siły oraz teorii punktów strategicznych (*forward bases*) rozwijanych przez Alfreda Mahana³¹. Utrzymanie baz w Tartus i Hmeimim gwarantowało Rosji strategiczny dostęp do Morza Śródziemnego oraz możliwość operacyjnego oddziaływania na Afrykę Północną i Bliski Wschód³². Dzięki umowie zawartej w 2017 r., przedłużonej na 49 lat, Moskwa może stacjonować w Tartus do 11 okrętów wojennych, w tym jednostki o napędzie atomowym, co znacząco

28 R.S. Cohen i in., op. cit.

29 S.M. Walt, op. cit., s. 45

30 J. Gurganus, E. Rumer, *Russia's Global Ambitions in Perspectives*, Waszyngton 2022, s. 46.

31 A.S. Albarasneh, *America's Iran Policy Pendulum from Obama and Trump to Biden (2009–2022): Between Diplomatic Engagement and Maximum Pressure*, „Dirasat: Human and Social Sciences” 2024, t. 51, nr 3, s. 354–368.

32 H. Bilal, A.S. Shah, *Middle Eastern Energy Security: A Study of Threats and Countermeasures*, „Journal of Development and Social Sciences” 2024, t. 5, nr 3, s. 360–367.

wzmacnia jej regionalną pozycję wojskową³³. Warto zwrócić uwagę, że po obaleniu reżimu Baszara al-Asada w Syrii Rosja musiała znacząco zmodyfikować swoją strategię. Nowe władze w Damaszku, mimo że początkowo nastawione na redukcję obcej obecności militarnej, uznały strategiczną wartość rosyjskiej obecności jako przeciwwagę wobec wpływów Iranu i Turcji. Moskwa szybko nawiązała relacje z nowym kierownictwem, dostosowała swoje cele i zachowała fundamentalne interesy militarno-strategiczne w regionie. Obecna strategia Rosji polega na wzmacnianiu relacji z nowymi elitami politycznymi i jednoczesnym minimalizowaniu ryzyka utraty baz wojskowych w Tartus i Hmeimim oraz wykorzystywaniu sytuacji do rozwoju dalszych regionalnych wpływów.

Rosja efektywnie dostosowuje się jednocześnie do politycznych zmian w regionie, co wyraża się poprzez współpracę z wieloma podmiotami politycznymi, w tym również wykorzystuje prywatne firmy wojskowe, jak Grupa Wagnera, działające aktywnie w Mali oraz Libii³⁴. Grupy te umożliwiają Moskwie utrzymywanie wpływów bez konieczności formalnego angażowania własnych sił zbrojnych, jednocześnie zapewniają pewien poziom zaprzeczalności (*plausible deniability*) działań militarnych.

W relacjach z Iranem Rosja balansuje między współpracą a rywalizacją. Dostarcza Teheranowi zaawansowane technologie wojskowe, w tym systemy obrony powietrznej S-300PMU-2 oraz potencjalnie S-400³⁵. Wymiana technologiczna obejmuje także zaawansowane systemy radarowe i walki elektronicznej, co jest odpowiedzią na dominację technologiczną Zachodu, a jednocześnie wpisuje się w strategię umacniania regionalnego sojusznika przeciw amerykańskiej obecności militarnej³⁶. W zamian Rosja otrzymuje od Iranu drony bojowe Shahed-136 oraz Mohajer-6, które wykorzystuje w wojnie na Ukrainie, i tym samym wzmacnia swoje możliwości bojowe oraz testuje nowoczesne technologie w warunkach konfliktu zbrojnego³⁷.

33 E. Koolae, A. Bijan, E. Ejazi, *The Role of Iran and Russia as Regional Powers in the Middle East (2011–2020)*, „Geopolitics Quarterly” 2023, t. 19, nr 4, s. 151–172.

34 K. Marten, *Russia's back in Africa: is the cold war returning?*, „The Washington Quarterly” 2019, t. 42, nr 4, s. 155–170.

35 M.N. Katz, op. cit., s. 23.

36 A.S. Albarasneh, op. cit., s. 354–368.

37 A.A. Jalali, *The Strategic Partnership of Russia and Iran*, „The US Army War College Quarterly: Parameters” 2001, t. 31, nr 4, s. 6.

Istotnym aspektem strategii regionalnej Moskwy jest współpraca z państwami Zatoki Perskiej, zwłaszcza z Arabią Saudyjską. Rijad dąży do dywersyfikacji partnerów politycznych i ekonomicznych, co daje Moskwie przestrzeń do zacieśniania relacji w ramach strategicznych projektów. Istotna jest tu kooperacja w OPEC+, dzięki której oba kraje zyskały istotną kontrolę nad globalnym rynkiem naftowym³⁸. W wymiarze militarnym Rosja dostarcza Rijadowi zaawansowane uzbrojenie, w tym systemy artyleryjskie TOS-1A oraz karabiny AK-103, a także prowadzi negocjacje dotyczące sprzedaży systemu obrony powietrznej S-400. Współpraca inwestycyjna obejmuje projekty realizowane przez Rosyjski Fundusz Inwestycji Bezpośrednich (RDIF) oraz Public Investment Fund (PIF), a także saudyjskie inwestycje w sektor LNG i rolnictwo Rosji³⁹.

Mimo tych sukcesów polityka Rosji na Bliskim Wschodzie stoi przed poważnymi wyzwaniami. Głównymi problemami są zachodnie sankcje, nasilająca się rywalizacja z Iranem, szczególnie po osłabieniu reżimu Asada, oraz konieczność balansowania między sprzecznymi interesami Turcji, Izraela i państw Zatoki Perskiej. Moskwa musi stale modyfikować swoją politykę, uwzględniać dynamiczne zmiany regionalne oraz konieczność zarządzania złożoną siecią sojuszy i rywalizacji.

Wyniki badań

Znaczenie i współzależności strategiczne Stanów Zjednoczonych i Rosji na Bliskim Wschodzie

Analiza strategicznych relacji między Stanami Zjednoczonymi Ameryki a Federacją Rosyjską na Bliskim Wschodzie pokazuje skomplikowaną dynamikę, która balansuje między otwartą rywalizacją a koniecznością ograniczonej współpracy. Według badań prowadzonych przez analityków międzynarodowych⁴⁰ region ten od dawna jest areną złożonych interakcji, na które wpły-

38 M.J. Mousavizadeh, *The New Middle East After Assad's Fall*, <https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/the-new-middle-east-after-assads-fall> [dostęp: 19.03.2025].

39 S. Blank, op. cit., s. 141–148.

40 W. Hamdi, *The Abraham Accords: Reasons, Contexts, and Implications*, praca magisterska, Webster University, Webster Groves 2023; A.P. Mathew, *Strategic Dynamics*

wają zarówno strategiczne interesy mocarstw, jak i lokalne uwarunkowania polityczno-militarne.

Syria to jedno z najważniejszych miejsc manifestacji rywalizacji rosyjsko-amerykańskiej. Stany Zjednoczone wspierają głównie Kurdyjskie Siły Syryjskie (SDF) oraz demokratyczną opozycję⁴¹, podczas gdy Rosja konsekwentnie popiera reżim Baszara al-Asada, utrzymując główne bazy militarne Hmeimim (lotnicza) oraz Tartus (morska)⁴². Pomimo że w grudniu 2024 roku upadł reżim Assada, Rosja nadal próbuje utrzymać swój wpływ poprzez negocjacje z nowymi władzami Syrii oraz dostosowanie swojej strategii do zmieniającej się sytuacji politycznej w kraju. Analizy pokazują, że oba państwa nadal okazjonalnie współpracują w walce przeciwko wspólnemu przeciwnikowi – Daesh, co jest przykładem ograniczonej pragmatycznej kooperacji⁴³.

Kolejny obszar analizowany w kontekście strategicznych współzależności to polityka wobec Iranu, gdzie wyraźnie zarysowane są istotne różnice. Stany Zjednoczone konsekwentnie dążą do izolacji Teheranu za pomocą sankcji gospodarczych i presji politycznej, starają się ograniczyć jego wpływy regionalne. Z kolei Rosja utrzymuje bliską współpracę strategiczną z Iranem, co przejawia się dostawami zaawansowanych systemów obrony przeciwlotniczej takich jak S-300 oraz współpracą energetyczną i wojskową. Tak wyraźne różnice generują trwałe punkty zapalne, które mają bezpośrednie przełożenie na regionalny układ bezpieczeństwa⁴⁴.

Istotnym aspektem rywalizacji jest także bezpieczeństwo energetyczne. Bliski Wschód pozostaje głównym regionem w globalnych strategiach energetycznych zarówno Stanów Zjednoczonych, jak i Rosji. Waszyngton aktywnie wspiera dywersyfikację źródeł energii, m.in. poprzez projekt EastMed

of Energy Security and Economic Impact: Assessing the Middle East's Role in Global Energy Markets, [b.m.r.w.]; M. Kofman i in., *Russian military strategy: core tenets and operational concepts*, Arlington 2021.

41 D. Byman, K. M. Pollack, op. cit., s. 148–160.

42 E. Rumer, A. Weiss, *Russia's Enduring Presence in the Middle East*, 1 Nov. 2024, <https://viimes.org/publication/russias-enduring-presence-in-the-middle-east/> [dostęp: 15.02.2025].

43 R.S. Cohen i in., op. cit.

44 M. Yaseen, S. Ghayoor, I. Zafar, *US Foreign Policy: Towards Middle East (2018–2023)*, „Indus Journal of Social Sciences” 2024, t. 2, nr 2, s. 474–493.

Pipeline, którego celem jest ograniczenie europejskiej zależności od rosyjskiego gazu. Rosja natomiast wykorzystuje takie mechanizmy jak OPEC+ oraz projekty infrastrukturalne TurkStream, i tym samym utrzymuje swoje wpływy na światowym rynku energetycznym⁴⁵. Dodatkowo Moskwa aktywnie rozwija współpracę z państwami Zatoki Perskiej, szczególnie z Arabią Saudyjską, wpływa na ceny ropy oraz przeciwdziała skutkom zachodnich sankcji poprzez alternatywne kanały handlowe i finansowe⁴⁶. W reakcji na to Biały Dom zwiększa inwestycje w rozwój infrastruktury LNG oraz rozwija współpracę z regionalnymi partnerami, żeby zabezpieczyć europejskie dostawy energii.

Następnym elementem analizy jest militarna obecność obu mocarstw jako istotne narzędzie wpływu. Stany Zjednoczone mają dobrze rozbudowaną sieć baz wojskowych na Bliskim Wschodzie, m.in. w Katarze, Bahrajnie, Kuwejcie, Zjednoczonych Emiratach Arabskich, Iraku, Jordanii, Omanie, Arabii Saudyjskiej, Turcji oraz Izraelu. Tak rozbudowana infrastruktura pozwala na szybką reakcję na regionalne zagrożenia. Rosja mimo ograniczonej liczby baz (głównie syryjskie Tartus i Hmeimim) skutecznie wykorzystuje swoją militarną obecność do ochrony swoich interesów strategicznych oraz do wywierania wpływu na regionalną dynamikę⁴⁷.

Militarne zaangażowanie Rosji w Syrii od 2015 roku stanowi punkt zwrotny, który znacząco wpłynął na odbudowę rosyjskiej pozycji w regionie. Dzięki zdecydowanemu wsparciu reżimu Assada Rosja umocniła swoje strategiczne wpływy i zmieniła układ regionalnych sił politycznych i wojskowych. Po jego upadku Moskwa kontynuuje aktywność poprzez dyplomatyczne negocjacje między nowym rządem Syrii a SDF, co ma zapewnić utrzymanie jej strategicznych interesów. Kreml prowadzi także liczne rozmowy z innymi podmiotami regionu z zachowaniem elastyczności politycznej, która pozwala skutecznie zarządzać lokalnymi konfliktami oraz wpływać na ich przebieg.

Podsumowując, strategiczne współzależności Stanów Zjednoczonych Ameryki i Federacji Rosyjskiej na Bliskim Wschodzie charakteryzują się złożoną dynamiką, w której rywalizacja przeplata się z punktowymi formami

45 A.H. Cordesman, op. cit., s. 25–28.

46 E. Rumer, R. Sokolsky, op. cit., s. 18–26.

47 M. Kofman i in., op. cit., s. 17–21.

współpracy. Taka sytuacja determinuje regionalny ład bezpieczeństwa oraz wyznacza przyszłe kierunki polityczne i militarne w tym ważnym geopolitycznie obszarze⁴⁸.

Dyskusja

Analiza strategicznych celów i działań Stanów Zjednoczonych oraz Federacji Rosyjskiej na Bliskim Wschodzie ujawnia złożone relacje, które balansują między otwartą rywalizacją a pragmatyczną współpracą. Teoretyczne ujęcie realizmu strukturalnego Kennetha Waltza⁴⁹, koncepcji *balance of threat* Stephena Walta⁵⁰ oraz strategii *offshore balancing* Mearsheimera i Walta⁵¹ pozwalają dogłębnie zrozumieć logikę działań obu mocarstw.

Waszyngton konsekwentnie prowadzi politykę, której podstawowym celem jest zachowanie dominacji militarnej oraz stabilności regionalnej poprzez wsparcie sojuszników regionalnych oraz kontrolę nad głównymi szlakami energetycznymi, tj. cieśniną Ormuz i Kanałem Sueskim. Jednocześnie administracje Bidena oraz Trumpa, mimo odmiennych akcentów i retoryki, utrzymują strategiczną ciągłość w zabezpieczaniu amerykańskich interesów. Przykładem jest eskalacja działań przeciwko Huti w Jemenie w odpowiedzi na ataki na żeglugę w regionie Morza Czerwonego i Zatoki Adeńskiej, co wskazuje na kontynuację presji na Iran i jego sojuszników.

Rosja natomiast, operując zgodnie z teorią projekcji siły Alfreda Mahana, demonstruje elastyczne podejście adaptacyjne do zmieniającej się rzeczywistości regionalnej⁵². Moskwa utrzymuje pozycję poprzez strategiczne bazy w Syrii (Tartus i Hmeimim), które umożliwiają jej wpływanie na dynamikę wydarzeń regionalnych oraz zabezpieczenie interesów geopolitycznych w basenie Morza Śródziemnego. Jednakże upadek reżimu Assada znacznie osłabił rosyjskie wpływy, co zmusiło Kreml do defensywnych działań, jak negocjowanie zachowania baz wojskowych w Syrii.

48 A.S. Albarasneh, op. cit., s. 354–368.

49 K.N. Waltz, op. cit., s. 10–17.

50 S.M. Walt, op. cit., s. 19.

51 J.J. Mearsheimer, S.M. Walt, op. cit., s. 15–20.

52 A.T. Mahan, op. cit., s. 47–55.

Warto podkreślić, że strategiczna współzależność Rosji i Stanów Zjednoczonych jest szczególnie widoczna w przypadku Syrii oraz Iranu. W Syrii, pomimo rywalizacji geopolitycznej, oba państwa podejmują ograniczoną współpracę przeciwko zagrożeniu ze strony Daesz. Iran z kolei stanowi punkt istotnej dywergencji interesów – Moskwa buduje strategiczną współpracę, a Waszyngton dąży do izolacji Teheranu poprzez sojusze regionalne, przede wszystkim zgodnie z Porozumieniami Abrahamowymi, oraz wsparcie dla Izraela.

Najważniejszym elementem rywalizacji pozostaje polityka energetyczna. Współpraca Rosji z Arabią Saudyjską w OPEC+ pozwala Moskwie na częściowe neutralizowanie skutków zachodnich sankcji oraz wpływanie na globalny rynek energetyczny. Z kolei Stany Zjednoczone aktywnie promują dywersyfikację źródeł energii poprzez realizację takiej inicjatywy jak EastMed Pipeline, co jest bezpośrednią odpowiedzią na rosyjską politykę energetyczną w regionie.

Wyniki analizy pokazują, że strategiczne współzależności między Stanami Zjednoczonymi a Rosją na Bliskim Wschodzie charakteryzuje duże tempo oraz elastyczność obu podmiotów. Świadczy to o pragmatycznym realizmie politycznym, w którym dominacja militarna, sojusze oraz gospodarcze interesy przeplatają się z ograniczoną współpracą wynikającą z konieczności odpowiedzi na wspólne zagrożenia.

Konkluzje oraz rekomendacje

Analiza strategicznych działań Stanów Zjednoczonych i Rosji na Bliskim Wschodzie wskazuje na dynamiczną równowagę między rywalizacją a pragmatyczną współpracą. Waszyngton, dążąc do utrzymania dominacji militarnej oraz stabilności regionalnej, opiera swoją strategię na sieci sojuszy oraz kontroli głównych szlaków energetycznych. Stany Zjednoczone angażują się militarnie poprzez rozwiniętą sieć baz wojskowych w krajach regionu, co pozwala im na szybkie reagowanie na zagrożenia oraz zabezpieczanie dostępu do strategicznych punktów geopolitycznych, jak cieśnina Ormuz i Kanał Sueski. Współpraca z Izraelem, Arabią Saudyjską i innymi sojusznikami regionalnymi umożliwia Waszyngtonowi realizację strategii odstraszenia Iranu, jednocześnie stabilizuje rynek energetyczny poprzez nadzorowanie przepływu surowców na rynki globalne.

Z kolei Rosja, mimo osłabienia swojej pozycji po upadku reżimu Baszara al-Asada, nadal odgrywa istotną rolę w regionie – utrzymuje swoje bazy wojskowe w Syrii i prowadzi politykę aktywnego angażowania różnych podmiotów regionalnych. Podstawowym elementem rosyjskiej strategii jest elastyczna dyplomacja – Moskwa współpracuje zarówno z Iranem, jak i z Arabią Saudyjską, balansuje pomiędzy ich interesami. Współpraca z Teheranem obejmuje wsparcie technologiczne i militarne, w tym dostawy zaawansowanych systemów obrony powietrznej oraz wymianę technologii wojskowych, co dodatkowo wzmacnia zdolności Rosji do prowadzenia działań zbrojnych. Jednocześnie Moskwa aktywnie działa w OPEC+, co pozwala jej na wpływanie na światowe ceny ropy i neutralizowanie skutków zachodnich sankcji.

Dla Polski rywalizacja Stanów Zjednoczonych i Rosji na Bliskim Wschodzie ma istotne konsekwencje – wpływa na bezpieczeństwo militarne, stabilność energetyczną oraz zagrożenia hybrydowe. Po pierwsze, obecność wojskowa Stanów Zjednoczonych na Bliskim Wschodzie może odciągać ich zasoby militarne od Europy i osłabiać zdolność odstraszania Rosji na wschodniej flance NATO. W razie eskalacji konfliktów w regionie, np. dalszych napięć w Jemenie, Syrii czy Iranie, istnieje ryzyko, że amerykańskie wojska i sprzęt będą bardziej zaangażowane na Bliskim Wschodzie, co mogłoby ograniczyć ich zdolność do wzmocnienia bezpieczeństwa Europy Środkowo-Wschodniej w obliczu rosyjskiego zagrożenia. Po drugie, bezpieczeństwo energetyczne Polski jest silnie powiązane z sytuacją na Bliskim Wschodzie. Po rezygnacji z importu rosyjskich surowców stała się bardziej zależna od alternatywnych dostaw ropy i gazu, w tym z państw Zatoki Perskiej oraz Stanów Zjednoczonych. Amerykańska aktywność w regionie, w tym wsparcie dla Arabii Saudyjskiej i współpraca energetyczna z Katarzem, odgrywa główną rolę w stabilizowaniu rynku surowców. Jednocześnie Rosja po stracie europejskich rynków zbytu rozwija współpracę energetyczną z Iranem, Chinami i Indiami, co może prowadzić do zwiększonej niestabilności cenowej oraz osłabienia wpływów Zachodu na globalnym rynku energetycznym. W związku z tym Polska powinna dążyć do dalszej dywersyfikacji dostaw surowców, wzmacniać relacje z eksporterami LNG oraz naftowymi państwami regionu. Po trzecie, zagrożenia hybrydowe związane z polityką Rosji na Bliskim Wschodzie mogą bezpośrednio oddziaływać na Polskę. Kreml wielokrotnie wykorzystywał kryzysy migracyjne jako narzędzie destabilizacji, czego przykładem była

sytuacja na granicy polsko-białoruskiej w 2021 roku, kiedy Rosja i Białoruś celowo ułatwiały przepływ migrantów z Bliskiego Wschodu, żeby wywrzeć presję polityczną na Polskę i Unię Europejską. Dalsza destabilizacja regionu, np. w wyniku wzrostu napięć w Syrii lub Iraku, mogłaby doprowadzić do kolejnych fal migracyjnych, co mogłoby zostać ponownie wykorzystane jako element wojny hybrydowej. Dlatego ważne jest wzmocnienie zdolności polskich służb granicznych, rozwój systemów nadzoru oraz zacieśnienie współpracy z Frontexem i państwami UE.

Dodatkowo upadek reżimu Baszara al-Asada w Syrii stanowi punkt zwrotny w układzie sił na Bliskim Wschodzie, który znacząco wpłynie na współzawodnictwo mocarstw i równowagę geopolityczną w regionie. Osłabienie irańskich wpływów, które były silnie powiązane z Syrią jako ważnym punktem logistycznym „osi oporu”, zmusi Teheran do rewizji swojej strategii i potencjalnego zwiększenia wsparcia dla innych sojuszników, w tym Huti w Jemenu. Zmiany te mogą prowadzić do większej presji na Iran oraz konieczności dostosowania przez niego swojej polityki regionalnej do nowej rzeczywistości. Nowe warunki polityczne w Syrii mogą stworzyć okazję do stabilizacji regionu, ale istnieje duże ryzyko fragmentacji i dalszego chaosu, podobnie jak miało to miejsce w Libii po obaleniu Mu'ammara al-Kaddafiego. Wobec tego Stany Zjednoczone i ich sojusznicy muszą znaleźć równowagę między krótkoterminowymi interesami a długoletnią stabilizacją i jednocześnie unikać błędów z przeszłości, które mogłyby doprowadzić do kolejnej fali konfliktów.

Należy pamiętać, że Bliski Wschód przechodzi istotne przemiany, w których hegemonia mocarstw jest osłabiana przez dynamicznie zmieniające się sojusze oraz rosnącą aktywność podmiotów niepaństwowych. Polska jako członek NATO i UE powinna uważnie śledzić rozwój wydarzeń, gdyż konsekwencje tego wyścigu mogą pośrednio wpłynąć na sytuację w Europie Środkowo-Wschodniej, zwłaszcza w kontekście bezpieczeństwa energetycznego, presji migracyjnej oraz globalnej niestabilności gospodarczej. Dlatego należy skonkludować, że przyszłość regionu zależy od zdolności głównych podmiotów adaptacji do nowych realiów oraz od ich gotowości do współpracy w celu uniknięcia dalszych konfliktów. Jeżeli Bliski Wschód zdoła wykorzystać ten moment do budowy bardziej zrównoważonych struktur politycznych i gospodarczych, to istnieje szansa na stabilizację. Jednakże, jeżeli napięcia i walka o wpływy przybiorą na sile, to region może pograć się w kolejnej

dekadzie niestabilności i wojen zastępczych, których skutki będą odczuwalne daleko poza jego granicami.

Należy podkreślić, że niniejsza analiza mimo poruszanych różnych zagadnień nie wyczerpuje tematu i nie obejmuje pełnego katalogu aktywności mocarstw na Bliskim Wschodzie. Szczególnie istotnym, lecz niepodjętym w pełni wątkiem jest rola Izraela, który jest ważnym regionalnym podmiotem wpływającym zarówno na politykę Stanów Zjednoczonych, jak i Rosji, a także kształtującym dynamikę bezpieczeństwa w kontekście rywalizacji z Iranem i jego sojusznikami. Ponadto analiza nie uwzględnia w pełni innych znaczących aspektów, jak wpływ rosnących aspiracji Chin w regionie czy aktywności Turcji, której strategiczne działania w Syrii, Iraku i na Morzu Śródziemnym również odgrywają istotną rolę w kształtowaniu układu sił. Wobec ciągłej ewolucji sytuacji geopolitycznej na Bliskim Wschodzie dalsze badania powinny koncentrować się na szczegółowej analizie nowych sojuszy i podziałów w regionie oraz na długookresowych skutkach zmiany układu sił po upadku reżimu Baszara al-Asada. Tym samym przyszłe badania powinny uwzględnić nie tylko militarne i energetyczne aspekty rywalizacji Stanów Zjednoczonych i Rosji, lecz także społeczno-polityczne konsekwencje tej rywalizacji, które mogą mieć bardzo ważne znaczenie dla przyszłej stabilności regionu oraz pozycji Polski w kontekście jej interesów geostrategicznych.

Bibliografia

- AlAlkim H.H., *Biden's Administration Policies towards the Middle East: Initial Appraisal and Potential Prospect*, „International Journal of Social Science Studies” 2022, nr 10.
- Albarasneh A.S., *America's Iran Policy Pendulum from Obama and Trump to Biden (2009–2022): Between Diplomatic Engagement and Maximum Pressure*, „Dirasat: Human and Social Sciences” 2024, t. 51, nr 3.
- Bilal H., Ali Shan Shah, *Middle Eastern Energy Security: A Study of Threats and Countermeasures*, „Journal of Development and Social Sciences” 2024, t. 5, nr 3.
- Blank S., *Russia's Challenges to International Security and the Western Response: Moscow's Objectives in the Middle East [w:] European Union Security and Defence: Policies, Operations and Transatlantic Challenges*, red. G. Voskopoulos, [b.m.w.] 2021.
- Byman D., Pollack K.M., *Beyond great forces*, „Foreign Affairs” 2019, t. 9, nr 6.
- Cohen R.S., Treyger E., Chindea I.A., Curriden Ch., Gunness K., Holynska K., Kepe M., Klein K., Rhoades A.L., Vest N., *Great-Power Competition and Conflict in the 21st Century Outside the Indo-Pacific and Europe*, Santa Monica 2023.

- Cordesman A., *From competition to confrontation with China: The major shift in US policy*, „Center for Strategic and International Studies” 2020, nr 3.
- Economou A., Bassam F., *OPEC at 60: The world with and without OPEC*, „OPEC Energy Review” 2021, nr 45(1).
- Gurganus J., Rumer E., *Russia’s Global Ambitions in Perspectives*, Waszyngton 2022.
- Hamdi W., *The Abraham Accords: Reasons, Contexts, and Implications*, praca magisterska, Webster University, Webster Groves 2023.
- Jalali A.A., *The Strategic Partnership of Russia and Iran*, „The US Army War College Quarterly: Parameters” 2001, t. 31, nr 4.
- Katz M.N., *Russia in the Mediterranean and the Middle East*, „IEMed Mediterranean Yearbook” 2021.
- Kofman M. i in., *Russian military strategy: core tenets and operational concepts*, Arlington 2021.
- Koolae E., Bijan A., Ejazi E., *The Role of Iran and Russia as Regional Powers in the Middle East (2011–2020)*, „Geopolitics Quarterly” 2023, t. 19, nr 4.
- Madani L., *Reassessing Peace: The Implications of the Abraham Accords for Conflict Resolution in the Gulf Region*, „Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies” 2024, t. 18, nr 3.
- Mahan A.T., *The influence of sea power upon history, 1660–1783*, [b.m.w.] 2011.
- Marten K., *Russia’s back in Africa: is the cold war returning?*, „The Washington Quarterly” 2019, t. 42, nr 4.
- Marten K., *Russia’s use of semi-state security forces: the case of the Wagner Group*, „Post-Soviet Affairs” 2019, t. 35, nr 3.
- Mathew A.P., *Strategic Dynamics of Energy Security and Economic Impact: Assessing the Middle East’s Role in Global Energy Markets*, [b.m.r.w.].
- Mearsheimer J.J., Walt S.M., *The case for offshore balancing*, „Foreign Affairs” 2016, t. 95, nr 4.
- Miller B., *Explaining the Changing Biden’s [w:] The Trump and Harris Doctrines: Preservationism Versus Progressivism in the 2024 Presidential Election*, red. P. Suedfeld, S. Renshon, [b.m.w.] 2024.
- Mousavizadeh M.J., *The New Middle East After Assad’s Fall*, <https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/the-new-middle-east-after-assads-fall> [dostęp: 19.03.2025].
- Rumer E., Weiss A., *Russia’s Enduring Presence in the Middle East*, 1 Nov. 2024, <https://viimes.org/publication/russias-enduring-presence-in-the-middle-east/> [dostęp: 15.02.2025].
- Rumer E., Sokolsky R., *Russia in the Mediterranean: Here to stay*, Waszyngton 2021.
- Walt S.M. *The origins of alliance*, Ithaca 1990.
- Waltz K.N., *Theory of international politics*, Long Grove 2010.
- War in Ukraine: Conflict, Strategy, and the Return of a Fractured World*, red. H. Brands, Baltimore 2024.
- Wezeman P.D., Gadon J., Wezeman S.T., *Trends in International Arms Transfers 2022*, SIPRI, March 2023, <https://www.sipri.org/publications/2023/sipri-fact-sheets/trends-international-arms-transfers-2022> [dostęp: 19.03.2025].

Yaseen M., Sadaf G., Iqra Z., *US Foreign Policy: Towards Middle East (2018–2023)*, „Indus Journal of Social Sciences” 2024, t. 2, nr 2.

ناحرون, and نوسوط, *Continuity and Change in the American foreign Policy towards the Middle East: (Trump and Biden Administrations 2018–2024)*, ذيمل عل قلمل 2025, t. 10, nr 19.

Geopolitical Rivalry and Strategic Interdependencies of the United States and Russia in the Middle East

Abstract

The Middle East has long been a key area of geopolitical rivalry between the United States and Russia, shaping regional power balances, energy security, and global stability. This article examines the strategic objectives of both powers, focusing on their military, diplomatic, and economic policies. The United States seeks to maintain its hegemony through alliances and control over critical energy transit routes, while Russia, despite its weakened position following the fall of Bashar al-Assad's regime, continues to exert influence through cooperation with Iran and engagement in OPEC+. Special attention is given to the implications of this rivalry for Poland's security, particularly in the context of energy stability and hybrid threats. The analysis highlights that the region's future depends on the major players' ability to adapt to new realities and their willingness to cooperate to prevent further destabilization.

Keywords

United States of America, Russia, Middle East, geopolitical rivalry, energy security, foreign policy, regional stability.